

The freedom effect on both sides of the Atlantic: Aleksandra Fledžinskaitė Kašubinė (Kasuba) and Kazimiera Zimblytė (Kazė)
Elona Lubytė

The text compares the work of two women visionaries who lived during the Cold War era on both sides of the Atlantic – in the United States and the Lithuanian SSR – Aleksandra Kasuba (1923–2019) and Kazimiera Zimblytė, Kazė (1933–1999), looking at their creative searching in finding an answer to the question: how much influence on one’s work does the regime under which an artist lives have? A sensitive approach to nature of both artists, the environment, their attraction to the applied

arts, the conceptualisation of crafts practices, the existentialist philosophy of Sartre and Camus that echoed the experiences of post-war intellectuals, their aspiration for artistic autonomy expressed under the conditions of different political, economic, sociocultural and technological realities united their processes of creative searching, ultimately expressed as *opening up* to new opportunities (Aleksandra) and *distancing* one’s self from the official reality (Kazė).

Laisvės efektas abipus Atlanto:

Aleksandra Fledžinskaitė-Kašubienė (Kasuba) ir Kazimiera Zimblytė (Kazė)

Elona Lubytė

Šis straipsnis inspiravo autorės surengta aplinkos menininkės Aleksandros Fledžinskaitės-Kašubienės (Kasubos) paroda „Formuojant ateitį. Erdvinės Aleksandros Kasubos aplinkos“ (2021 m. kovo 25–birželio 5 d., Nacionalinė dailės galerija, Vilnius). Savo vientisumu ir vizionieriškų polėkių išsipildymu analogų Lietuvos modernizacijos raidoje neturinti unikali septynių dešimtmečių kūrybinių ieškojimų istorija pasakota pasitelkus menininkės 2014–2019 m. muziejui padovanotus 205 darbus, sukurtus 1942–2018 m., ir 8000 vnt. skaitmeninių vaizdų archyvą. Paroda liudijo 1944 m. į Vakarų pasitraukusios ir JAV nuo XX a. 6 deš. plėtojamos kūrybinę karjerą menininkės nuostatą, kad „kūrėjo raida yra nulemta tik jo paties

nuosprendžių bei pastangų, nesvarbu, kokioje santvarkoje jis ar ji gyventų“¹.

Integruojant menininkės palikimą į muziejų XX a. antros pusės–XXI a. lietuvių dailės, taip pat ir sovietinės okupacijos laikotarpio rinkinius, kilo klausimas, ką *de facto* ir *de jure* lemia santvarka, kurioje gyvena menininkas. Ieškant atsakymo, radosi poreikis sugretinti dviejų Šaltojo karo epochoje abipus Atlanto, JAV, ir Lietuvos SSR vizionierių Aleksandros Kasubos (1923–2019) ir Kazimieros Zimblytės, Kazės (1933–1999) kūrybinius ieškojimus. Nepamirštant, kad jos gyveno skirtingose *laisvės efekto*, demokratijos, laisvosios rinkos, kosmoso užkariavimo proveržio ir planinės ekonomikos, griežtos sovietmečio kontrolės, visuotinio

¹ Kašubienė A., „Kūrybinės laisvės parametrai“: paskaita Pasaulio liuanistų bendrijos konferencijoje 1995 m. birželio 27–29 d., *Kultūros barai*, 1995, nr. 11, p. 44–47; plačiau apie menininkės kūrybą žr. <https://www.kasubaworks.com/>.

1 il.
Aleksandra Kasuba.
Autoportretas. 1952
Baltas molis, glazūra,
48,5x33x3 cm
LNDM, S-3174
Fot. Antanas Lukšėnas,
LNDM

deficito realybėse ir išpažino ikifeministinės epochos sampratą, „kad į „aukštojo“ meno pasaulį moteris, pasirinkusi „moteriškas“ išraiškos priemones, nepateks“².

Naują postūmį sumanymui suteikė bendradarbiavimas su šiuolaikinio meno bienalės „Art Encounters“ (Timișoara, Rumunija, 2021 m. spalio 1–lapkričio 7 d.) kuratore Kasia Redzisz, kuri XX a. antros pusės eksperimentinėms praktikoms skirtoje parodoje „Seasons End“ eksponavo drauge Šaltojo karo epochos Rytų ir Vidurio Europos, Lietuvos ir šio regiono egzilio menininkų, tarp jų Aleksandros ir Kazės, darbus.³

Abiejų menininkų kūrybinius ieškojimus vienijo jautrus požiūris į gamtą, erdvinę aplinką (angl. *environment*), polinkis į taikomojo meno, amato (angl. *crafts*) praktikų conceptualizavimą, pokario intelektualų išgyvenimus atliepusi Sartre'o ir Camus egzistencializmo filosofija, meno autonomijos siekis, pasireiškęs skirtingų politinių, ekonominių, sociokultūrinių, technologinių realiųjų aplinkose, *atsivėrimas* naujoms galimybėms (Aleksandra) ir *atsiribojimas* nuo oficialios realybės (Kazė).

BIOGRAFINĖS ŽINIOS

Aleksandra gimė 1923 m. sausio 10 d. Šiauliuose Aleksandros Zubovaitės–Fledžinskienės (1891–1961) ir Jono Fledžinsko (1885–1965) šeimoje. Buvo trečia iš keturių vaikų (Vytautas, g. 1919 m., Sofija, g. 1920 m., Jurgis, g. 1924 m.), augo tėvų tvarkomame Ginkūnų dvare, nuo XIX a. priklausiusiame pažangiems, rėmusiems socialines idėjas ūkininkams grafams Zubovams. Namuose buvo kalbama lenkų, lietuvių, vokiečių, anglų kalbomis, muzikuojama.

Kazė gimė 1933 m. kovo 4 d. Briedžiūnų kaime. Jos senelis Mykolas Pivoras ir mama Karolina tarnavo Lokinės dvare (Ukmergės r.). Tėvas Antanas Zimblys apie 1927–1932 m. dirbo Brazilijoje. Kazė augo ir brendo dvarų kultūros aplinkoje, nuo vaikystės kalbėjo, skaitė, rašė lietuvių ir lenkų kalbomis.

Aleksandra, baigusi gimnaziją, susidomėjo architekto profesija. 1941–1942 m. ji studijavo Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institute, pirmaisiais mokslo metais išklaušė keramikos, paišybos, akvarelės, braižybos, perspektyvos, dailės istorijos kursus, papildomai lankė tekstilės studiją. 1942–1943 m. tęsė skulptūros studijas Vilniaus dailės akademijoje. 1943 m. pavasarį vokiečių okupacinei valdžiai uždarius Lietuvos aukštąsias mokyklas sugrįžo į Kauną, 1944 m. tęsė skulptūros studijas karo pradžioje žuvusio skulptoriaus Vinco Grybo (1890–1941) studijoje, artimiau susipažino su dėstytoju skulptoriumi Vytautu Kašuba, su kuriuo, artėjant frontui, susituokė ir kartu pasitraukė į Vakarų. 1947 m., drauge su karo pabaigoje Austrijoje gimusia dukra Guoda, jie atvyko į JAV, žingsnis po žingsnio įsiliejo į karo nenualintos šalies meno rinką ir gyveno iš atlygio už kūrybinius darbus.

Kazė 1952–1959 m. su pertraukomis studijavo Lietuvos TSR valstybiniame dailės institute, čia susipažinusi su tapytoju Vincentu Geču sukūrė šeimą. Santuoka, tikėtina, paskatinusi menininkę užsiimti tapyba, truko neilgai, greitai iširo. Naujos šeimos menininkė nesukūrė, gyveno viena, kukliai. Sovietmečiu valstybinių užsakymų beveik neturėjo, darbus per valstybinius pirkimus parduodavo retai, dažniausiai dovanojo draugams ir bendraminčiams, o jų buvo nedaug.

Abi menininkės (1–2 il.) nuo mokyklos laikų rašė dienoraščius. Aleksandrai mokantis

2
Daugirdaitė S., „Aliutė Urbaitytė kalbasi su Elena Urbaitis“, *Dailė*, 2012, nr. 1, p. 48.

3
<https://2021.artencounters.ro/en/seasons-end-2/> [žiūrėta 2022 03 21].

2 il.
Kazimiera Zimblytė.
Autoportretas. 1952
Popierius, pieštukas,
30x20 cm
Skaitmeninė iliustracija iš
E. Lubytės archyvo

4
2018 m. vasario 15 d.
pateiktame dokumente
kompanijos „Mir appraisal
services, Inc.“ ekspertas
Farthadas Radfaras muziejui
Aleksandros dovanotą darbų
kolekciją įvertino 1176 000
JAV dolerių, E. Lubytės
archyvas.

5
Alseika A., „A. Kašubienės
naujoji kūryba – erdvės
buveinės“, *Draugas*, 1972,
nr. 113 (19), p. 4–5.

6
Aleksandros Kasubos
2016 m. balandžio 20 d.
elektroninio laiško Elonai
Lubytei kopija, E. Lubytės
archyvas.

7
Kazė. *Akimirkos*, Vilnius:
„Lietuvos aidas“ galerija,
2005, p. 5.

pirmoje gimnazijos klasėje, 1936 m. mama padovanojo dienoraščio sąsiuvinį, kuriame, greta kasdienių įvykių, ji aprašė savo sapnus, ir tai darė iki 2013-ųjų. Amerikos meno archyve Smithsonian institute (*Archive of American Arts, Smithsonian Institution*) Vašingtone saugomi trisdešimt aštuoni Aleksandros dienoraščių sąsiuviniai, kuriuos nuo 1960-ųjų ji jau rašė angliškai.

Kazės dvikalbystę ir romantinį požiūrį į kūrėjo misiją liudija dienoraščiai – trys būsimos menininkės mokykliniai 1951–1952 m. sąsiuviniai ir per 1500 vienetų 1971–1997 m. piešinių su juos lydinčiais tekstų komentarais lietuvių ir lenkų kalbomis.

Aleksandra pati priėmė sprendimą dovanoti savo darbus muziejui ir apmokėjo darbų ekspertizės⁴, pakavimo, atgabavimo iš JAV į Lietuvą išlaidas. Sovietmečiu iš Kazės į Lietuvos SSR valstybinio dailės muziejaus rinkinius buvo įsigyti vos keli ankstyvojo laikotarpio tekstilinių aplikacijų darbai. O didžiumą iš šiandien muziejuje saugomų 734 darbų muziejui po menininkės mirties perdavė viena pirmųjų atgavus nepriklausomybę įsikūrusi „Lietuvos aidas“ galerija. Ji padėjo Kazei

išgyventi permainų sunkumus, rūpinosi jos kūrybos pristatymu, sklaida ir po menininkės mirties.

TARP ATSIVĖRIMO IR ATSIRIBOJIMO

Istorinės aplinkybės lėmė, kad Aleksandra savo kūryboje susiejo etines ir kultūrinės XIX a. pab. Lietuvos dvarininkijos, pažangias pirmosios nepriklausomos Lietuvos Respublikos (1918–1940) tradicijas ir atvirą naujovėms bei eksperimentams demokratiškai maištingą XX a. antros pusės Niujorko energetiką. „Šis miestas yra tiek kūrybiniai gaivališkas ir įdomus, kad šiuo metu kitos tokios vietos nė nežinau. <...> Netenka abejoti, kad pasaulio meno centras jau kuris metas – tik čia“, – prisipažino menininkė 1972-aisiais.⁵

Atvykusi į JAV, Aleksandra netrukdoma atsivėrė naujoms galimybėms, ne tik ėmėsi padedančių išgyventi taikomųjų darbų. Sutikusi jaunystės laikų pažįstamą šokėją Eleną Čiurlytę-Ciurlys-Baret, susipažino su jos vyru, JAV tapytoju Williu Baretu, atvedusiu į Louise'os Nevelson studiją. Joje 1953–1954 m. ji dalyvavo menininkų pokalbiuose „Four O'Clock Forum“, klausėsi Wilhelmo de Kooningo, Jacksono Pollocko ir kitų menininkų pasakojimų apie kūrybą. „Man, dar tik prieš kelerius metus atvykusiai į Ameriką, tų forumų poveikis buvo staigus, lyg būčiau kritusi ne į kalbančio dailininko pasaulį, bet tiesiai į tuolaikinį Niujorko meno pasaulį <...>“.⁶

Šiapus geležinės uždangos, atsiribodama nuo oficialios realybės, Kazė grėžėsi į gamtą. Menininkės jautrumą gamtai liudija prisirišimas prie viso gyvenimo priebėga tapusios gimtosios Briedžiūnų kaimo sodybos. „Užaugau ant tos žemės, užaugau besiklausydama medžių ošimo... Miško medžių... o miškas mūsų buvo maišytas; lapuočiai ir spygliuočiai. Ir dar labai daug beržų, alksnių, ir labai daug eglių. Pušų mažiau. O namuose, t. y. prie namų, augo uosiai; uosiai man yra vieni iš gražiausių medžių... Tie jų lapai ir tas mano žinojimas, kad tie medžiai yra jau pietų, jau šiltų kraštų medžiai... Šiltų kraštų medžiai visada man siejasi su apsakymais, pasakojimais mano tėvo [apie klajones po Pietų Ameriką – E. L.]“.⁷

Rasti alternatyvą oficialaus socrealizmo laikais padėjo grėžimasis į nepriklausomos

3 il.
Aleksandra Kasuba.
Ketrios plytelės. 1948
Baltas molis, glazūra, gipsas,
23,5x23,5x3 cm
LNDM, S-3233
Fot. Antanas Lukšėnas,
LNDM

Lietuvos patirtį. „Vakar ilgai skaičiau „N. Romuva“. „Naujoji Romuva“! Kiek daug davei man naudos, kiek daug iš tavo puslapių pasisėmiau tiesos, kiek daug radau tavyje naujienybių! <...> Ji man parodė aną gyvenimą ir šį – dabartinį. Jos straipsniai apie modernųjį meną man parodė, kad tie metai, kuriuose gyvena „laisvos“ tarybinės tautos, yra kalėjimo laikotarpis. Dabar norima sunaikinti tai, ką davė paskutinė moderniojo meno ir technikos pakopos. Norima gražinti į pasaulį viduramžius ir baudžiąvą, norima atitraukti žmogų net nuo laisvų, niekieno nevaržomų svajonių. Praeityje pasiekti laimėjimai dabar naikinami kaip nereikalingos, nekultūringos liekanos. <...> [vairios moderniojo meno srovės turi tiek daug laisvės, tiek daug gaivališko siautimo, kad žvelgdamas į, pvz., ekspresionistų paveikslus, pasijunti atitrūkęs nuo šios plikos dabaties, nuo žemės, ir kyla kažkur į erdvę (1951 m. gegužės 29 d., antradienis).“⁸

Kazei lenkų kalbos mokėjimas, tuo metu LSSR pasiekiančių lenkiškų žurnalų „Sztuka“, „Project“, „Pzegląd artystyczny“, taip pat laikraščių „Polityka“, „Przegląd literacki“ skaitymas kompensavo bendrų žinių apie šiuolaikinio

meno raidą stoka, tapo langu į šiuolaikinio meno pasaulį.

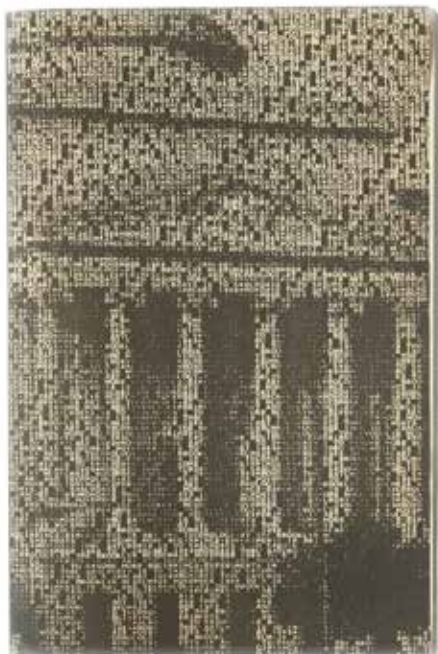
Nors menas LSSR vystėsi atskirai (imanentiškai) nuo Vakarų šiuolaikinio meno, atsiskyrimas nebuvo visiškas. Lenkų meno istorikas Piotras Piotrowskis pažymi, kad tuomet, kai „oficialaus socialistinio realizmo laikais, skirtingai prasidėjusiais ir pasibaigusiais kiekvienoje Rytų bloko šalyje, nepriklausomai mąstantys menininkai savo svarbiausia nuostata paskelbė meno autonomiją <...>. Tai buvo reakcija į oficialų kultūros politizavimą, o tiksliau – prieš meno naudojimą komunistinės propagandos tikslais. Taigi autonomija buvo suvokiama kaip meno laisvės sąlyga, teisė susitelkti į patį save ir į menininko intymias, egzistencines problemas <...>“⁹.

4 il.
Kazimiera Zimblytė.
Margintas audinys
„Kauno audinių“ fabrikas
Skaitmeninė iliustracija
iš E. Lubytės archyvo

8
„Dailininkės Kazimieros Zimblytės jaunystės dienoraščio fragmentai“, *Eskizai*, 2008, nr. 18, p. 146.

9
Piotrowski P., „From the Politics of Autonomy to Autonomy of Politics“, *Menas ir politika: Rytų Europos atvejis. Meno istorija ir kritika*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 18.

5a-b il.
Parodos „Dar keletas pradžių“ katalogas. 1968
Viršelis ir atvertimas su Aleksandros Kasubos darbu „Vartai“ (1968)
Skenavo Irena Aleksienė, LNDM

6 il.
Aleksandra Kasuba. Vartai. 1968
Organinis stiklas, variklis, halogeninė lemputė, aliuminis
Parodos „Dar keletas pradžių: eksperimentai mene ir technologijoje“ atidarymas 1968 m. Bruklino muziejuje Niujorke
Getty Trust. Getty Research Institute, Los Angeles
Fotografas nežinomas

SUGRETINIMAI

Kelių įvykių sugretinamas padeda išryškinti tapačias vertybes išpažinusiu, tačiau skirtingo *laisvės efekto* sąlygomis kūrusių menininkų galimybių skirtį.

Nuo taikomosios dailės link grynojo meno praktikų. Atvykusi į JAV Aleksandra 1949–1952 m. bendradarbiavo su iš Rusijos kilusiu dizaineriu Vladimiru Kaganu. Jo drauge su tėvu įkurtai dizaino įmonei „Kagan Dreyfuss Inc.“ ji kūrė keramines baldų durelių ir stalviršių plyteles. Likus laiko ir savo darbams (3 il.), užmezgė ryšius su Amerikos amatininkų taryba (*American Craftsmen's Council*), dalyvavo metinėse keramikų parodose Sirakūzų meno muziejuje (1950, 1952), bendradarbiavo su „Amerikos namais“ (*America House*), mažmeninės prekybos vieta, skirta taikomosios dailės kūrėjams, ir tai leido užmegzti ryšį su stambesniais užsakovais. 7 deš. pradžioje ji pradėjo kurti akmens mozaikas.¹⁰ Dalyvavimas parodoje „Bendradarbiavimas: menininkas ir architektas“ (*Collaboration: Artist and Architect*, 1962) Šiuolaikinių amatų muziejuje (*Museum of Contemporary Crafts*) Niujorke atnešė pirmą stambų užsakymą. Niujorke statomame „Hiltono“

10

Aleksandra susipažino su mozaikų kūrimo technika 1944 m. dirbdama mozaikų dirbtuvėje Tirolyje (*Tiroler Glasmalerei und Mosaik Anstalt*).

viešbutyje menininkė sukūrė akmenukų ir stiklo sieną „Hideaway“ baro šokių salėje (1963). Garsus to meto kritikas Bernardas Harperis Friedmanas žurnale „Craft Horizons“ (July / August, 1963) publikuotame straipsnyje, supažindinančiame su įdomiausiais meno kūriniiais naujojo „Hiltono“ viešbučio interjere, teigiamai įvertino šį darbą ir paskelbė didelę baro mozaikos sienos iliustraciją. Netrukus, 1965 m., „Grippi & Waddell“ galerijoje Niujorke Aleksandra pristatė pirmąją abstrakčių juodojo smiltainio mozaikų solo parodą. Svarbu paminėti, kad 7 deš. viduryje personalinė moters menininkės paroda galerijoje buvo retas dalykas, teikęs ne tik pasitikėjimą, bet ir užsakovų dėmesį, vedusį link 8–9 deš. plytų sienų reljefų viešumoje ir eksperimentinių tampriųjų audinių praktikų.

1959 m. Lietuvos TSR valstybiniame dailės institute baigusi tekstilės studijas Kazė pradėjo dalyvauti metinėse respublikinėse (1959, 1960), Lietuvos SSR moterų dailininkių (1960) parodose. Pagal jos projektus margintų audinių pavyzdžiai eksponuoti Varšuvoje, Lenkijoje (1959), Maskvoje, SSSR (1960). Kurį laiką po studijų ji

kūryba buvo fabriko nuosavybė, taigi ne visi su tuo nuasmeninimu galėjo susitaikyti¹¹.

Tarp jų ir Kazė, kuri 1963 m. tapusi Lietuvos SSR dailininkų sąjungos tekstilės sekcijos nare, atsisakė užtikrinančio socialinį saugumą darbo tekstilės industrijoje, susidomėjo grynąja kūryba. Juk sovietmečiu tik kūrybinių sąjungų nariai galėjo būti laisvi menininkai, neturėti valstybinės tarnybos. Panašiu metu, kai Aleksandra surengė pirmąją solo parodą galerijoje „Grepp & Whiled“, Kazė pradėjo tapyti, kurti pirmas abstrakčias moliotipijas. Tačiau pirmą kartą šie darbai viešai rodyti „Lietuvos aido“ galerijos surengtoje menininkės solo parodoje 1996 m.

Kosmoso užkariavimo akivaizdoje. Kai 1968-aisiais NASA „Apollo 8“ misijos kosmonautai pirmieji išvydo Mėnulį ir pasaulį apskriejo Williamo Anderso planetos gyventojų mąstymą pakeitusi Žemės iš Mėnulio nuotrauka, Aleksandra dalyvavo sąjūdžio „Eksperimentai mene ir technologijoje“ (*Experiments in Art and Technology*, E. A. T.) tarptautinėje parodoje „Dar keletas pradžių“ (*Some More Beginnings*) Bruklino muziejuje Niujorke. Paroda buvo skirta

7a–b il.
Autorinis Kazės Zimblytės
1968 m. parodos „Vagos“
leidykloje lankstinys
E. Lubytės archyvas
Fot. Vincentas Povilas
Jankūnas

turėjo valstybinių užsakymų, „bendradarbiavo su fabrikais. Kūrė tekstilės marginimo projektus, kurie buvo originalūs ir patrauklūs. Projektai žavėjosi „Kauno audinių“ specialistai, kuriems Kazės projektai (4 il.) buvo atgaiva gamybos rutinoje. Tačiau, norint sėkmingai naudotis gamybos technologijomis ir galimybėmis, reikėjo fabrike įsidarbinti. Dailininkų, dirbančių gamyboje,

menininkų ir naujų technologijų JAV kompanijų bendradarbiavimui skatinti. Viename pirmųjų kompiuteriu dailininko Roberto Rauschenbergo maketuotą parodos katalogą aptinkame Aleksandros darbo „Vartai“ (1968) iš organinio stiklo ir kintančių šviesos elementų iliustraciją (5a–b il.). Iš 137 parodoje dalyvavusių menininkų ji buvo vienintelė moteris.

11
Elonos Lubytės 2003 m. spalio 17 d. pokalbis su architektu Albinu Petru Puriu, Kazė. *Akimirkos*, p. 95.

„Istorija trumpa, bet spalvinga, Billy Klüver [inžinierius, vienas E. A. T. sąjūdžio kūrėjų – E. L.] apie 1967 m. pakvietė Niujorko dailininkus į pirmą „Bell Telephone Laboratories“ kompiuterijoje sukurtą filmo demonstraciją. <...> Ekране (on the screen) pasirodė laboratorijoje „iš nieko“ įvaizdintas dangus, jūra ir horizonto linija. Vandenyne, paraleliai su horizontu, pradėjo kilti banga, kuri, jau didžiulė, įdubo ir su aštria bangos briauna pasviro priekin ir lūžo, aptaškė ekraną ir dingo anapus ekrano briaunos. <...> Atsisveikinant jis paminėjo <...> parodą. Čia pat nutarusi toj parodoj dalyvauti, daviau jam savo adresą ir netrukus gavau pranešimą, kada ir kur darbus pristatyti. Darbų atrankos nebuvo. <...> Mane suintrigavo, <...> kad nauja technologija įgalina gamtos reiškinius (kaip bangos dinamika) replikuoti iš *nieko*. <...> Suvokiau, kad kažkas panašaus jau vyksta ir mano studijoje. Mat tuo metu aš jau stačiau iš spalvotų lucito [organinis stiklas] atlaužų mažas konstrukcijas, kurias kabinau ant sienos ir, šviesą ranka mosuodama, žaidžiau su sienoje judančiais šešėliais lyg užhipnotizuota“, – prisiminė menininkė (6 il.).¹² Dalyvaudama parodoje „Dar keletas pradžių“ Aleksandra susipažino su korporacijos „DuPont“ atstovais, įmonė

tapo menininkės rėmėja, tiekė tamprųjų sintetinių audinių jos nuo 8 deš. pradėtoms kurti aplinkų buveinėms be stačių kampų.

Tuo metu, atėjus į grynojo meno pasaulį iš tekstilės, „tarp kolegų tapytojų, kaip ji vadino *spalvotojų*, tarpe Kazė buvo svetima“¹³. Ji niekada netapė „portretų už kotletus“¹⁴, nedalyvavo drauge su tapytojais respublikinėse parodose. Priklausydama LSSR dailininkų sąjungos ne tapybos, o tik tekstilės sekcijai, menininkė neturėjo teisės legaliai įsigyti aliejinių dažų. Todėl vietoj grynyjų spalvų naudojo pačios dažytos tekstilės atplaišas, cigarečių pakuočių folijos ir kitų medžiagų aplikacijas, buitinę aliuminio ir bronzos pudrą, skirtą metaliniams radiatoriams dažyti, vienspalvius purškiamus nitroemalio dažus.

Pirmoji dailininkės darbų solo paroda buvo surengta kosmoso užkariavimo metais, 1968-aisiais, Vilniaus „Vagos“ leidyklos posėdžių salėje, nuošalesnėje neoficialių renginių erdvėje – laisvai instaliuoti patalpoje, ant kėdžių atlošų ir sienų, drauge su architektė Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadiene sukabinti kūriniai (8 il.). Monochrominiame (lygiame) fone, lyg išmargintame audinyje, išdėstyti konstruktyviai išskaidytų figūrų, abstrakčių detalių fragmentai, romios žemės ir dangaus spalvos bei balzganai

12
Aleksandros Kasubos 2016 m. balandžio 13 d. elektroninio laiško Elonai Lubytei kopija, E. Lubytės archyvas.

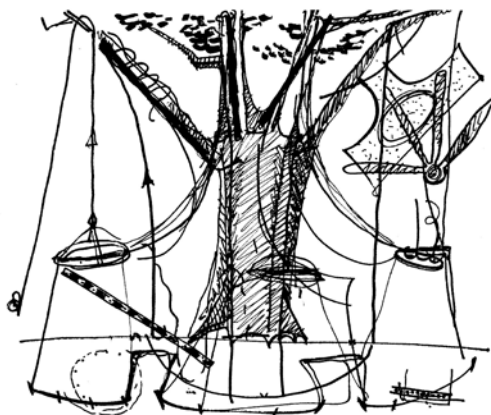
13
Elonos Lubytės pokalbis su Birute Stulgaitė, Kazė. *Akimirkos*, p. 93.

14
Turimi mintyje Lietuvos SSR dailininkų sąjungos vasarą rengti tapybos plenerai kolūkiuose, kai tapantys kolūkiečių portretus menininkai būdavo aprūpinami būstu ir maistu. Elonos Lubytės 2003 m. spalio 17 d. pokalbis su architektu Albinu Petriu, Kazė. *Akimirkos*, p. 96.

>
10 il.
Aplinka *Whiz Bang Quick City 2*. Vudstokas, 1972 05 26–06 04
Aleksandra Kasuba su 14 Niujorko vizualiųjų menų mokyklos (*School of Visual Arts*) studentų per 20 valandų pastatyta kokone, kuriame gyveno per renginį LNDM, skaitmeninis Aleksandro Kasubos archyvas

<
9 il.
Aleksandra Kasuba. Aplinkos *Whiz Bang Quick City 2* eskizas LNDM, skaitmeninis Aleksandro Kasubos archyvas

juoda potėpio linija liudijo anuometinį autorės susidomėjimą vokiečių ekspresionisto Pauliaus Klee'ė, ispanų tašisto Antoní'io Tapieso kūryba. Parodą lydėjo autorinis plakatas ir rankų darbo lankstukas su darbų sąrašu, kurį menininkė išsispausdino mašinėle ant kalkinio popieriaus (7a–b il.). Paroda sulaukė kolegų dėmesio ir valdžios nepasitenkinimo – po dviejų dienų ji buvo uždaryta, o leidyklai įsakyta be Lietuvos SSR kultūros ministerijos leidimo nerengti jokių parodų. Kazės tapybos darbai atveria egzistencinę menininkės vienetą ir topofiliją – stiprų vietos jausmą. Ji suteikė savo vienetui abstrakčią uždaro kvadrato formą ir užpildė jį skirtingomis nuotaikų ir gamtovaizdžių spalvomis.

Aplinkos. 1972 m. vasarą Aleksandra, jau žinoma kaip vizionierė, tampriųjų audinių aplinkų, buveinių be stačių kampų kūrėja, Niujorko vaizduojamųjų menų mokyklos (*School of Visual Arts*) Medijų meno katedros bakalaurams vedanti praktinius užsiėmimus „Meno ir gamtos elementai architektūros skalėje“ (*Elements of Art and Nature in Architectural Scale*), vyko į renginį „Whiz Bang Quick City 2“ Vudstoke. Drauge su ja atvyko keturiolika studentų, „ir nors su savimi atsivežėme visus

įrankius ir medžiagas, kurių būtų galėję prireikti, neturėjau jokie supratimo, kaip atrodys mūsų pastatyta struktūra – viskas priklausė nuo pasirinkto medžio šakų. Lokacijoje, norėdama parodyti studentams, kaip reikės daryti instaliaciją, iliustravau visą eigą popieriuje (9 il.). Kai audinys buvo pakabintas ant medžio šakų, paprašiau kelių studentų kartu su manimi paimti už audinio krašto tam tikrose vietose ir tempti, o kitų – pasitraukti toliau ir mums vadovauti (10 il.)“¹⁵. Renginio metu menininkė drauge su savo studentais gyveno per 20 valandų pasistatytoje tampriojo audinio buveinėje, kokone. 7–8 deš. Aleksandra eksperimentavo ieškodama tampriųjų audinių buveinių sustandinimo būdų. 2002–2005 m. persikėlus iš Niujorko gyventi į Naująją Meksiką, šiuos įgūdžius taikė statydama dykumoje Akmenų kalvos namą ir svečių studiją, kurioje apsigyveno.

8 deš., išsilaisvindama iš vienetės kvadrato, Kazė pradėjo kurti menines vizijas to meto aplinkoje iki tol neregėtomis, kūrybinę laisvę išreiškiančiomis abstrakčiomis meno priemonėmis, ėmė paišyti ir kurti instaliacijas su juostomis ir įvairiais paviršiais, kurie sukelia blizgėjimą, mirgėjimą, raibuliavimą. Viename iš 1978 m. dienoraščio lapelių (11 il.) Kazė aprašė

15
Aleksandro Kasubos atsakymai Laurai Drouet ir Olivier Lacrouets, 2017 m. E. Lubytės archyvas.

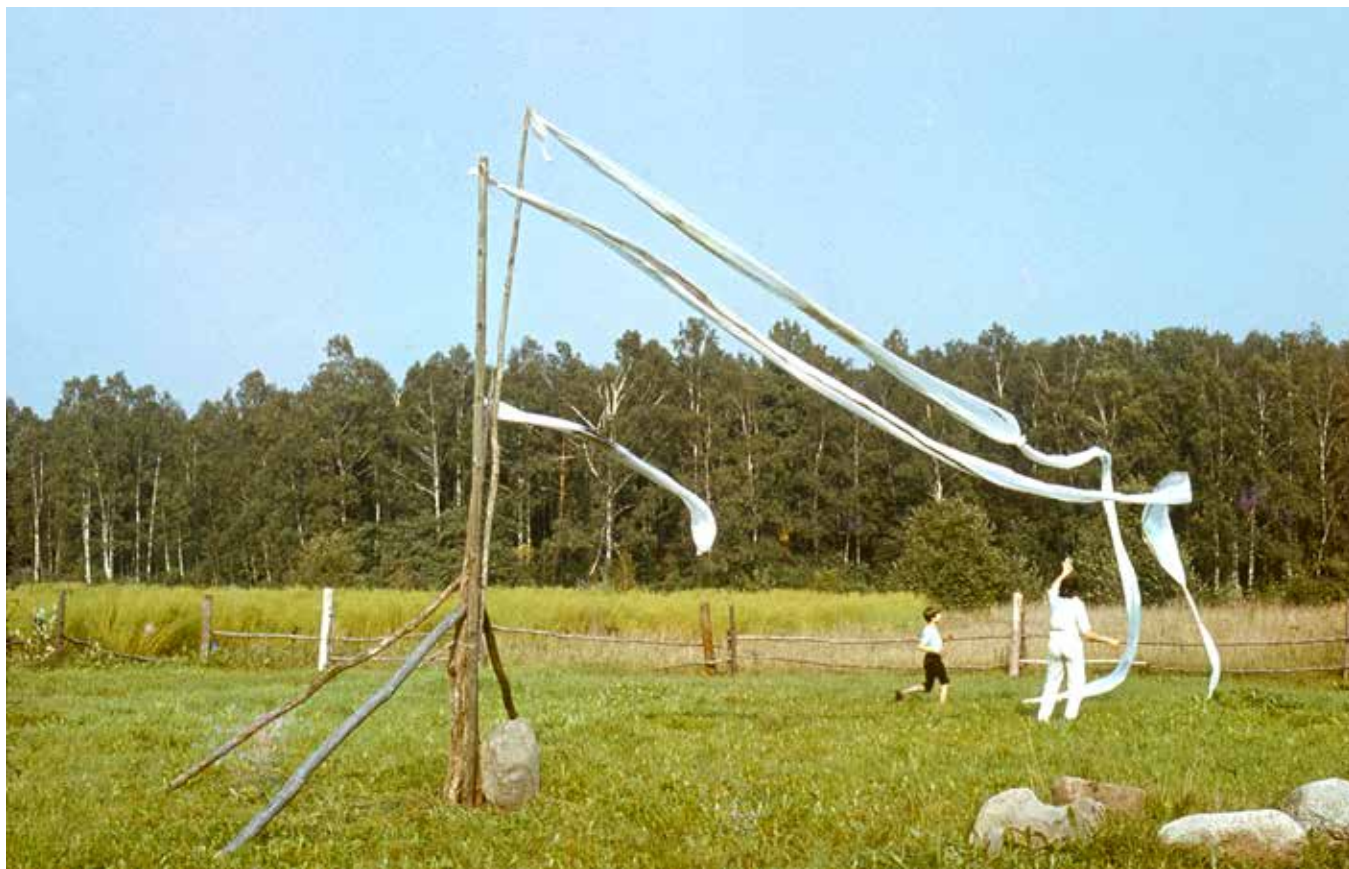
>
11 il.
Kazė Zimblytė.
Dienoraščio lapelis. 1978
Publikuota leidinyje Kazė.
Akimirkos, Vilnius: „Lietuvos
aido“ galerija, 2005, p. 20

12 il.
Kazė Zimblytė. Juostos.
Briedžiūnų kaimas, 1979
Vilniaus Jeruzalės meno
centras
Fot. Vladas Vildžiūnas

savo vizionierišką sumanymą: „Krentančios, blizgančios (sidabru) / juostos tos lengvos medžiagos, krentančios / ant žalios pievos / ant smėlio, (pliažas Palangoje) / ant vandens... / Turi būti malūnsparnis / Turėtų būti apie 5000 metrų ir daugiau ilgumo juostos! / Sraigtasparnis ir žalios / pievos ir pilki vandenys Baltijos... ir / pilkai-sidabriški kaspiniai nežinia kol... (1978. V.)“¹⁶

Panašią instaliaciją Kazė įgyvendino gimtųjų Briedžiūnų vienkiemio pievoje 1979 m. vasarą – ant aukštos medinės karties užrišo ilgą celofano juostą (12 il.). Vėjyje plazdanti abstrakcionizmo laisvės vėliava kildavo menininkės aplankyti atvykstantiems bičiuliams simbolizuodama laisvą, vakarietišką, tradiciją praugusią menininkės saviraišką, įvietinusią abstrakciją socialistinio realizmo aplinkoje ir suvienijusi Šaltojo karo aplinkoje, abipus Atlanto, skirtingose politinėse, ekonominėse, sociokultūrinėse ir technologinėse aplinkose kūrusių dviejų menininkių meno autonomijos siekius.

16
Kazė. Akimirkos, p. 20.